

ta llobalnoi bezpeky [Ukraine and the world: legal issues of regional and global security]: Zbirnyk materialiv mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (18 travnia 2022 roku), Kyiv: Vydavnychy tsestr «Kafedra».

15. Auer, S. (2024). *Carl Schmitt in Brussels: The Russian War against Ukraine and the Return of Geopolitics. After the War?: How the Ukraine War Challenges Political Theories*, edited by Anton Leist and Rolf Zimmermann, Berlin, Boston: De Gruyter, 2024, pp. 215-240. <https://doi.org/10.1515/9783111183343-008>

Войтенко Ю. М.,

кандидат історичних наук, доцент,

доцент кафедри політології

Університету Григорія Сковороди в Переяславі

БАЛТІЙСЬКИЙ РЕГІОН ЯК ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ОРІЄНТИР ПОТЕНЦІЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЇ: ЕСТОНСЬКИЙ ФАКТОР

18 березня 2024 р. російське видання «Інтерфакс» повідомило (передає Європейська правда) відповідь Путіна на запитання щодо можливості повномасштабного конфлікту між РФ і НАТО: «Я думаю, що все можливо у сучасному світі» («Путін після «перевиборів» лякає», 2024). Навіть, якщо це є блефом, проте реальну загрозу не варто відкидати, адже росіяни на президентських виборах 17 березня проголосували за відповідний курс свого лідера, отже – за продовження його бачення геополітики з відповідними методами, силами і засобами, тобто за подальші війни.

Навряд чи кремлівське керівництво зважиться на війну на два фронти одночасно з Україною і державою-членом НАТО (з потенційним втягненням всього Альянсу), тому ймовірна агресія щодо будь-якої країни даного Блоку залежить саме від результатів російсько-української війни (навіть в «одному пакеті» з Молдовою). Успіх РФ в Україні може стати головною детермінантою

того, як будуть напрацьовуватися наступні амбітні плани російського керівництва у Європі. Адже за найбільш бажаного для Москви сценарію кордони РФ на сході можуть повністю стати спільними з країнами-членами НАТО (від Баренцового моря на півночі і до Чорного – на півдні).

Відтак, це спровокує ряд запитань: Чи можливим є подальше зазіхання Москви на країни НАТО за нової «залізної завіси» (вислів В. Черчілля під час виступу у Вестмінстерському коледжі в м. Фултон, США, 5 березня 1946 р.)? Чи спробує новий російський імператор «прорубати вікно в Європу» через цю «завісу» НАТО? Хто ж тоді може стати першою його жертвою?

Якщо ж, все ж таки, кремлівське керівництво наважиться перевірити НАТО «на міцність», то найбільш імовірною жертвою російської агресії буде одна з балтійських держав. Саме країн Балтії, тому що: по-перше, всі вони де-факто знаходилися в складі СРСР (до кінця серпневого путчу 1991 р.); по-друге, це три невеликі держави, які прямо межують з РФ, а отже з позиції логістики є найзручнішими для вторгнення; по-третє, це матиме перспективу для Москви за умови, що Вашингтон не захоче чинити опір (йти на «провокацію» через Третю світову війну) за якусь маленьку балтійську державу, що раніше була в складі СРСР (тобто, під юрисдикцією тієї ж Москви), особливо, якщо президентом США стане Д. Трамп, котрий вже дав Кремлю своєрідний карт-бланш (дослівно: «робити все що заманеться») проти будь-якого країну-члена НАТО («Трамп «заохочуватиме» Росію», 2024).

Відтак, виникає ряд рефлексій на питання, яка ж серед балтійських держав може стати першою потенційною жертвою агресії РФ серед країн-членів НАТО, враховуючи політико-історичні і міжнародно-правові фактори. Емпіричні дані дозволяють вважати, що першою серед балтійців може стати саме Естонія.

По-перше, Естонія стала першою радянською республікою, яка ще 16 листопада 1988 р. проголосила свій суверенітет і запустила процес розпаду СРСР, підкинувши Горбачову ідею створення нового Союзного договору (під час першого етапу ухвалення якого відбувся «путч» і остаточний розвал Союзу),

що стало, на думку Путіна, «найбільшою геополітичною катастрофою ХХ століття».

По-друге, в Естонії, на відміну від інших двох балтійських республік, перші пострадянські лідери не були представниками партноменклатури радянських часів. Так, перший президент Естонії Л. Мері, який був два строки поспіль на цій посаді (1992-2001 рр.), ще у 12-річному віці був засланим разом зі своєю родиною у радянський табір в Сибіру і працював на лісоповалі («Lennart Meri»). Також на нього мав злобу особисто В. Путін, адже той, під час виступу Л. Мері в Гамбурзі у 1994 р., попереджав про майбутню небезпеку для Заходу з боку РФ, на що перший, будучи на даному заході в якості заступника мера Санкт-Петербурга, демонстративно покинув залу у всіх на очах, вчинивши безпрецедентний публічний демарш («Речь, из-за которой Путин вышел», 2017).

По-третє, Естонія – це найменша за територією і населенням країна НАТО в регіоні, а, отже, має найменше ресурсів чинити адекватний опір сильному російському агресору (особливо за відсутності чіткої підтримки інших країн-членів Альянсу).

По-четверте, Естонія межує лише з РФ на сході та Латвією на півдні, а її столиця Таллінн знаходиться прямо на узбережжі Фінської затоки, яку відносно зручно штурмувати ворожими військами з моря.

По-п'яте, окупація Москвою Таллінна у червні 1940 р. відбувалася без особливого опору (як загалом і Риги, так і Вільнюсу), оскільки об'єктивних шансів протистояти величезній радянській армії у всіх цих трьох незалежних республік фактично не було. Це може створити підстави для «возвращения исторических земель», адже країни Балтії з кінця XVIII і до початку ХХ століття були у складі Російської імперії і майже півстоліття (аж до їх виходу зі складу СРСР) знаходились під контролем Москви.

По-шосте, в Естонії майже чверть населення республіки становлять росіяни, яких кремлівське керівництво може спробувати «звільнити» і повернути на історичну батьківщину.

По-сьоме, в ухваленому ще у 1993 р. естонському законі «Про іноземців», всіх негромадян, які проживали на її території і були прописаними в цій країні ще з радянських часів (це стосувалося переважно росіян), вважали іноземцями, і вони протягом двох років мали отримати право як на проживання, так і дозвіл на роботу, що мали оновлювати кожні п'ять років. Відповідно, нацменшини були прирівняні до робітників-мігрантів. Росіяни ж (як місцеві, так і з Москви) через таку досить жорстку політику естонців щодо надання громадянства національними меншинами неодноразово заявляли про їхню дискримінацію з боку офіційного Таллінна. Варто зазначити, що значна частина росіян в Естонії й досі перебуває у статусі «негромадян».

По-восьме, існує ще й певна міжнародно-правова «зачепка», адже на відміну від усіх інших західних сусідів росії, особливо з боку країн-членів НАТО, у Естонії та РФ й досі НЕМАЄ чинного Договору про спільний міждержавний кордон. Так, російська сторона готова була на підписання угоди щодо тієї території республіки, яку естонці успадкували з радянських часів (тобто з втраченими 5% території відносно підписаного сторонами Тартуського мирного договору у 1920 р.), на що естонська влада остаточно ніяк не погоджувалась. Між сторонами двічі були підписані Договори про спільний кордон: 18 травня 2005 р., проте через внесені зміни естонською стороною до Преамбули договору щодо збереження її кордону 1920 р., російська сторона не погодилась і обурливо денонсувала його; 18 лютого 2014 р. – цього разу відмовилась ратифікувати вже сама Естонія, не бажаючи й надалі робити поступку своїх територій Москві, які остання забрала у Таллінна (Бондар, Г., 2022). Саме відсутність чинного Договору між Естонією і РФ про міждержавний кордон може найбільше спонукати російську сторону до агресивних дій саме щодо цієї північної балтійської країни. Москва такі подальші амбіції Таллінна щодо невизнання за РФ деяких прикордонних естонських територій (на північному і південному сході Естонії) може розцінювати як «посягання на територіальну цілісність» і через провокацію здійснити вторгнення.

Чи буде у такому випадку вся Балтія монолітною (як мінімум), та вся НАТО об'єднана щодо опору (як максимум), залишається риторичним. Очевидно, що така потенційна агресія проти балтійської держави може стати можливою за сприятливої для РФ міжнародної ситуації, зокрема від здатності національних політичних еліт (перш за все від великих держав – США, Великої Британії Німеччини, Франції) мати політичну волю чинити активний і рішучий спротив потенційному окупанту. Від цього залежатиме, чи відбудеться вторгнення з боку РФ в Естонію чи іншу країну НАТО, зокрема у Балтиці, в найближчі роки.

Отже, з огляду на зазначені фактори щодо потенційної російської агресії у Балтиці, зокрема в Естонії, потенційна реалізація такого сценарію залежить, перш за все, від результатів поточної російсько-української війни.

Список використаних джерел

1. Бондар, Г. (2022, 3 травня). Естонія може відкликати підписи під прикордонними договорами з Росією. *Уніан*. <https://www.unian.ua/world/estoniya-mozhe-vidklikati-pidpisi-pid-prikordonnimi-dogovorami-z-rosiyeyu-novini-svitu-11810823.html>.
2. Путін після «перевиборів» лякає Третьою світовою в разі конфлікту РФ з НАТО. (2024, 19 березня). *Європейська правда*. <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/03/18/7181924/>.
3. Речь, из-за которой Путин вышел, хлопнул дверью. Что случилось в Гамбурге в 1994 году. (2017, 6 июля). *Настоящее время*. <https://www.currenttime.tv/a/28598781.html>.
4. Трамп «заохочуватиме» Росію атакувати членів НАТО, які не платять «по рахунках». (2024, 11 лютого). *BBC News Україна*. <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c4n64k5xykmo>.
5. Lennart Meri. President of Estonia. In *Britannica*. Retrived April 24, 2024, from <https://www.britannica.com/biography/Lennart-Meri>.